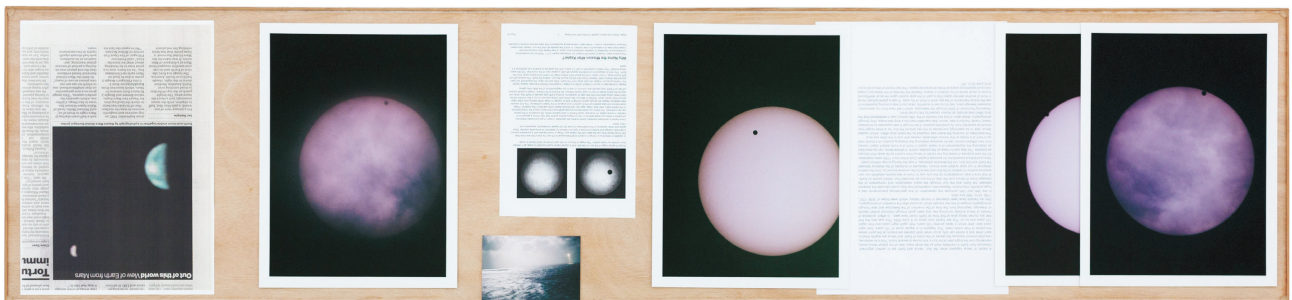

LÄRARHANDLEDNING

Wolfgang Tillmans

Handledningen
riktar sig i första hand
till lärare i åk 7–9 och
gymnasiet

MODERNA MUSEET

INLEDNING

MODERNA MUSEETS LÄRARHANDLEDNINGAR formuleras med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner och kursplaner i åtanke. Lärarhandledningarna är utformade som stöd inför ett besök på Moderna Museet och kan också användas för att arbeta vidare med utställningen efter museibesöket. Tanken är att ge en grundläggande förståelse för den aktuella utställningen samt ge förslag på övningar och diskussionsfrågor. Denna handledning är huvudsakligen inriktad på ämnena svenska och bild.

I skolans läroplaner står bland annat att varje elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera genom att samtala, läsa och skriva och att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt uppmuntra dem att pröva egna idéer och lösa problem. Både de intellektuella och de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet.

Efter en introduktion till Wolfgang Tillmans konstnärskap följer en presentation av några olika verk i utställningen. Därefter ges förslag på uppgifter och diskussionsfrågor att arbeta vidare med i skolan.

TRIVSELREGLER FÖR SKOLOR NÄR DE BESÖKER MUSEET

**VÄLKOMNA TILL MODERNA MUSEET!
FÖR ATT BESÖKET SKA BLI SÅ BRA SOM
MÖJLIGT, TÄNK PÅ FÖLJANDE:**

ANSVAR FÖR GRUPPEN

Läraren ansvarar för klassen under besöket i museet. Vi rekommenderar att elevgrupper som högstadiet går tillsammans med lärare.

LÅSBARA SKÅP

Kläder och väskor kan förvaras i de låsbara skåpen som finns bakom Butiken. För att kunna låsa skåpen behövs en femkrona, som sedan kommer i retur.

SKOLMATERIAL

Fråga gärna museivårdarna om vägledning. Det finns skrivplattor att låna. Använd inte väggar eller skulptursocklar som skrivunderlag eftersom det blir märken. Använd endast blyertspennor i utställningssalarna om eleverna behöver teckna eller anteckna.

VAR FÖRSIKTIG I SALARNA

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i salarna ska ryggsäckar, större väskor, paraplyer etc. lämnas i garderoben eller i förvaringsboxarna. För att inte riskera spill på konstverk får man inte dricka eller äta i salarna eller i korridoren utanför. Rör er lugnt i salarna. Visa hänsyn till pågående visningar. Grupper under ledning av Moderna Museets personal har företräde i utställningssalarna. Använd gärna de hopfällbara svarta pallarna som finns i museet men bär dem försiktigt så konsten omkring inte skadas. Kom ihåg att sätta tillbaka pallen på ställningen.

VARFÖR FÅR MAN INTE RÖRA KONSTEN?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Att försiktigt ta på något verk innebär stora skador genom att saltet och fett på fingrarna alltid orsakar märken på alla material. Museets uppdrag är att bevara konstverken för kommande generationer av museibesökare.

VAR KAN VI ÄTA MATSÄCK?

Matsäcksplats finns vid entrén på sjösidan (plan 1). Kom ihåg att lämna platsen i gott skick. Ingen förtäring i salarna.

FOTOGRAFERING

Det är tillåtet att filma och fotografera (utan blix och utan stativ) i utställningssalarna. Upprepade blixtar är inte bra ur bevarandesynpunkt och är allmänt störande för andra besökare. Stativ är ett riskmoment vad gäller hanteringen.

MUSEIVÄRDAR

Under ert besök på Moderna Museet kommer ni att träffa museivårdar i informationsdisken eller i utställningarna. Vänd er gärna till dem om ni har frågor om konstverk, utställningar, program eller vill lämna tips och synpunkter.

WOLFGANG TILLMANS

BIOGRAFI

Wolfgang Tillmans (f. 1968) betraktas som en av de ledande fotograferna i sin generation. Sedan tidigt 1990-tal har han i enstaka bilder och större installationer arbetat med fotografins begränsningar och möjligheter. Utställningen på Moderna Museet är hans första i Sverige och presenterar närmre tjugo år av bildskapande.

Wolfgang Tillmans föddes i Remscheid i Tyskland. Under sitt första besök i England som utbytesstudent 1983 upptäckte han den brittiska ungdomskulturen. Mellan 1987 och 1990 bodde han i Hamburg, där han hade sina första solutställningar. Mellan 1990 och 1992 studerade han vid Bournemouth and Poole college of Art and Design i södra England. Efter studierna flyttade han tillbaka till London och sen till New York, där han bodde under ett år. Från 1995 har Tillmans främst levt i London, men sedan några år tillbaka har han också sin hemvist i Berlin.

År 2000 blev Tillmans den första icke-brittiska konstnär, och den första fotografen, som tilldelats det prestigefyllda Turnerpriset. Han är professor i Interdisciplinary Art vid Städelschule i Frankfurt am Main sedan 2003. Från 2009 och fram till 2014 fungerar han som Artist Trustee vid Tate Board i England.

KONSTNÄRSKAP

Wolfgang Tillmans blev inledningsvis känd för sina synbart enkla, ibland snapshotliknande porträtt av sina vänner och andra unga i sin omdelbara närhet. Hans bilder av exempelvis supermodellen Kate Moss eller av extatiska kroppar på ett dansgolv tycktes förkroppsliga tidsandan. När han publicerade sina fotografier från European Gay Pride i London och Love Parade i Berlin 1992 i tidskrifter som *i-D*, *Spex* och *Interview*, nådde han en stor internationell publik.

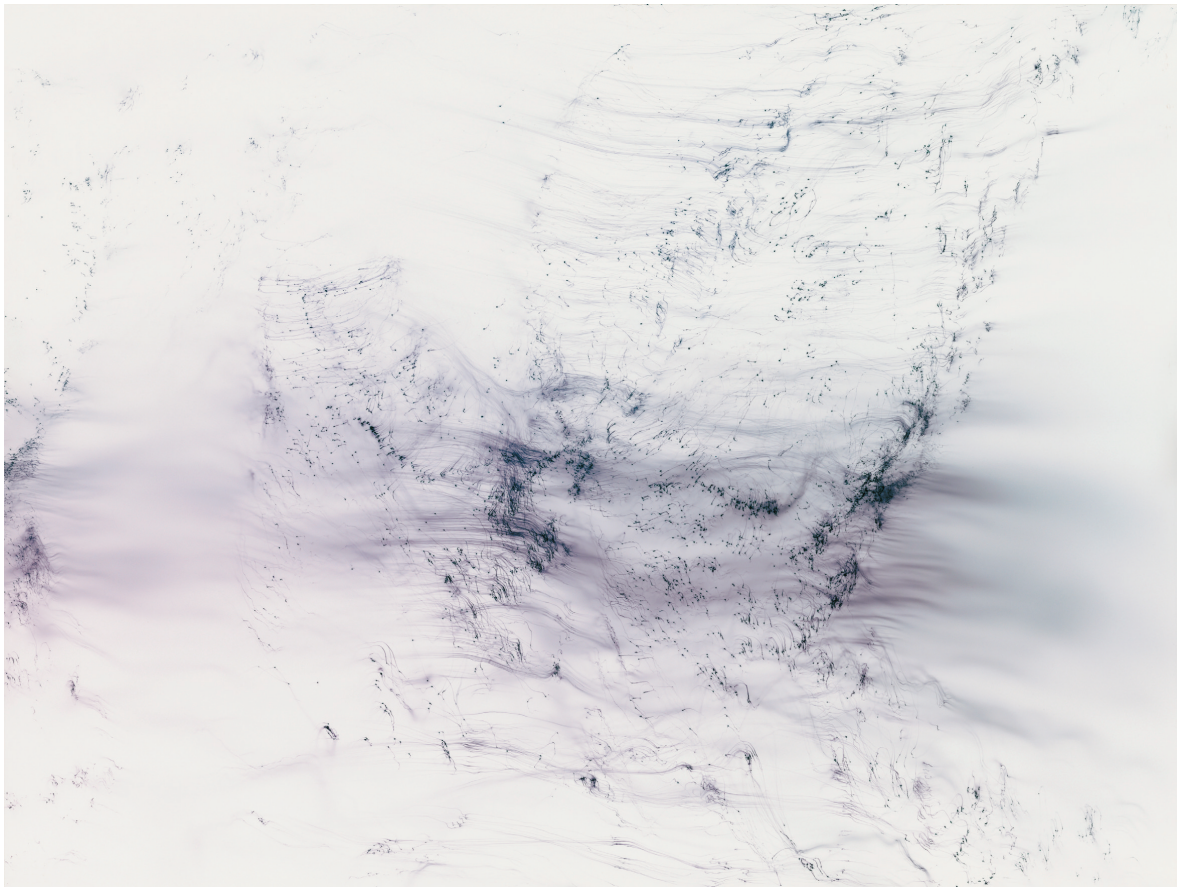
Under 1980- och 90-talen förknippades tyskt fotografi med Andreas Gurskys (f. 1955) och Thomas Ruffs (f. 1958) relativt coola och distanserade estetik. Samtidigt var ett slags känslösamt dagboksfotografi i ropet, med amerikanerna Nan Goldin (f. 1953) och Ryan McGinley (f. 1977) som företrädare. Tillmans arbetar i sitt bildskapande någonstans där emellan. Han skildrar sitt eget liv och världen runt omkring sig. Han ställer sociala och politiska frågor, liksom frågor som rör fotografiet som medium. Hans arbeten är omväxlande iscensatta och dokumentära och omfattar en rad olika genrer – porträtt, stilleben, fotografier av himlen och rymden, landskap och abstrakta motiv. Både estetiska och politiska drivkrafter gör sig gällande i hans verk. I synnerhet har han intresserat sig för frågor som berör homosexualitet och könsidentiteter. Bilderna är strama, sensuella och vackra. Många av dem har publicerats i böcker, vilket har gjort att han når en större publik än den som går på utställningar. Böckerna är också ett sätt för Tillmans själv att få syn på sitt arbete.

"I take pictures, in order to see the world."

—Wolfgang Tillmans

I slutet av 1980-talet började Tillmans göra bilder med hjälp av en monokrom laserkopiator. Han intresserade sig tidigt för hur bilder rör sig genom olika medier och distributionskanaler. Tidningsreportagen för exempelvis *i-D* och *Interview* blev ett sätt för honom att medvetet arbeta parallellt med utställningsrum och tryckt media och på så sätt ifrågasätta konventioner.

I sina abstrakta bilder, som förhåller sig nära en målerisk tradition, utforskar han vad ett fotografi kan vara. I många fall använder han sig inte av någon kamera alls, utan gör bilderna direkt i mörkrummet. Resultatet är en blandning mellan avsikt och tillfällighet.

Wolfgang Tillmans, *Freischwimmer 93*, 2004
© Wolfgang Tillmans. Courtesy Galerie Buchholz, Cologne/Berlin

I mitten av 1990-talet började Tillmans ställa ut sina arbeten allt oftare och han utvecklade en utställningsform där han arrangerade oramade fotografier och fäste dem vid väggen med tejp eller nålar. Från golv till tak presenterades färgfotografier invid bläckstråleutskriften och vykort tillsammans tidningsutklipp med reproduktioner av hans egna bilder. Tillmans betraktar varje utställning som en platsspecifik installation, och han behandlar ofta själva utställningsrummet som en komposition i sig självt. Han tror på alla motivs och materials jämlikhet. Tack vare att han hela tiden omformulerar sina presentationer undviker han att några definitiva slutsatser kan dras om hans arbeten. Verken är alltså i ett slags ständig förändring.

"But I guess it really comes down to this interest in recognizing that any picture can have the potential to move me, to say something, and it can be a canvas by Morris Louis or it can be a picture in a newspaper."

—Wolfgang Tillmans

Kritiker frågar ofta vad en fotograf adderar till bilden. Ett fotografi avbildar visserligen en del av verkligheten, men det är fotografen som avgör vilken del, vilken vinkel och så vidare. Ett fotografi är alltid en berättelse om någonting, och det är fotografen som berättar. Men i Tillmans bilder är det också relevant att fråga vad betraktaren adderar till bilden. Tillmans vill att bilderna också ska involvera betraktaren och betraktarens erfarenheter.

"I found photography to be a very powerful tool because as long as it looks real, it is perceived as real."

—Wolfgang Tillmans

Tillmans vill ifrågasätta vad som betraktas som vackert. Det handlar om representation, vem som representeras och därmed får synas och finnas. Han vill med sina bilder komplettera bilden av vad som är vackert och skapa motbilder, och han framhåller att vad som representeras och vad som är vackert och normalt skiftar hela tiden. När han visade sina fotografier från klubbscenen på det tidiga 1990-talet fanns det knappast några bilder av den kulturen. Nu är den en självklarhet. Bilderna betyder något annat idag.

Tillmans har kommit att betraktas som något av en generationfotograf, vilket han aldrig har velat vara och heller inte anser sig kunna vara, eftersom den generation han sägs skildra i själva verket är en rad radikalt olika ungdoms- och subkulturer. Tillmans tillbakavisar alltså energiskt den sortens definitioner, som gjorde honom känd. De är oförenliga med hans ambition att kontinuerligt överraska och utmana sig själv och andra.

"Att betrakta en bild av Tillmans innebar på den tiden att uppleva en omedelbar kittling, av kortslutna hierarkier, förbjudna världar, ögonblick, begär, stämningar, som aldrig tidigare hade upphöjts eller ansetts vara värdefulla."

—Kodwo Eshun, skribent och filmmakare

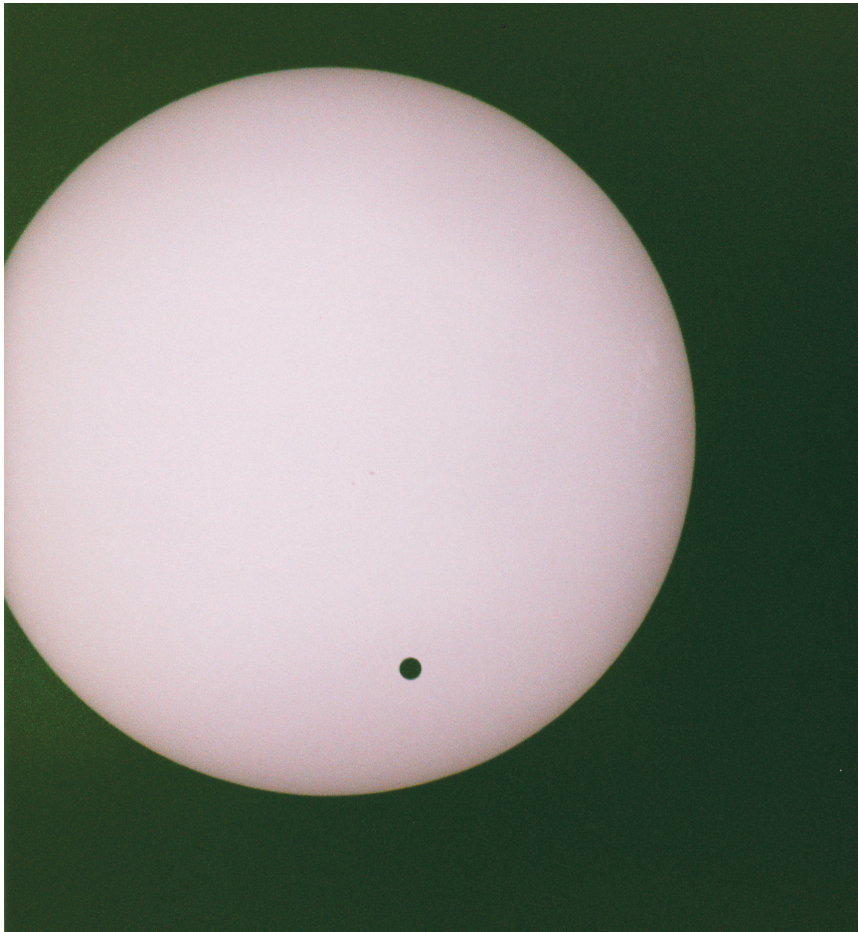

Wolfgang Tillmans, *Lighter AC 3*, 2009
© Wolfgang Tillmans. Courtesy Galerie Buchholz, Cologne/Berlin

Abstraktioner

Tillmans visade sina första abstrakta bilder i ett nummer av konsttidskriften *Parkett* 1998. Alltsedan år 2000 har han varit intresserad av de kemiska förutsättningarna för fotografiet. Vissa verk är skapade direkt i mörkrummet, utan att använda kamera och ofta med hjälp av slumpen – exempelvis *Freischwimmer*-serien. Originalen skapas på fotopapper i mellanformat, som skannas in och därefter skrivs ut med såväl bläckstråleskrivare i storformat som med Lightjet-skrivare på fotopapper. Det har sagts att dessa bilder påminner om mikroskopiskt uppritade biologiska processer, om behårade hudlandskap, eller om erogena zoner, och att de är i stånd att ladda hela rum med känslor, i synnerhet när de presenteras i stort format.

I *Blushes* syns trådar av ljus som böljar över fotopapperet. Steget från bild till objekt tas i *Lighter Series* från 2005–08, där han har struntat i själva fotografieringsakten och istället låtit fotografierna, i sin tredimensionella form, representera sig själva. Fotopappren är vikta eller skrynklade, så att ljus och skugga leker över ytan. De presenteras under plexiglashuvar, vilket förstärker den skulpturala kvalitén.

Wolfgang Tillmans, *Venus transit*, 2004,
© Wolfgang Tillmans. Courtesy Galerie Buchholz, Cologne/Berlin

Venus transit

En venuspassage sker när solen, Venus och Jorden är i linje med varandra. Från Jorden kan man observera en liten svart fläck – Venus – som långsamt rör sig över solskivan under flera timmar. Venuspassagera upprepas enligt ett mönster där det går omkring 122 år innan två passager sker med åtta års mellanrum. Därefter dröjer det ungefär 105 år tills nästa. Den passage som Tillmans här har fotograferat ägde rum 2004, och 2012 skedde nästa passage. Nu dröjer det alltså fram tills 2117 innan det är dags igen.

I tonåren var Tillmans i det närmaste besatt av astronomi. Han har fortfarande kvar sitt teleskop från den tiden, och genom det följde han venuspassagen år 2004 (naturligtvis vidtog han

försiktighetsåtgärder för att inte skada sina ögon). Han har sagt att upplevelsen av att se en planet som faktiskt rör sig framför en annan gav honom en visuell förståelse för människans plats i rymden.

2004 ägnade sig Tillmans framför allt åt sina abstrakta bilder, som har något organiskt och mjukt över sig. Venuspassagebilderna från samma år är betydligt skarpare, men känns även de abstrakta, trots att de i allra högsta grad är föreställande. Han har ofta visat de abstrakta bilderna och venuspassageverken tillsammans för att, som han själv säger, understryka det faktum att alla fotografier är tillverkade, aldrig bara tagna.

FÖRSLAG PÅ DISKUSSIONS-FRÅGOR OCH UPPGIFTER

Här presenteras förslag på några olika uppgifter och diskussionsfrågor att jobba vidare med i klassrummet. Använd dem som de är, eller förändra dem efter dina och klassens behov!

ASTRONOMI OCH FANTASI

Skriv en novell med utgångspunkt i Wolfgang Tillmans fotografier av venuspassagen 2004. Låt planeter, ljus och mörker ha betydelse för händelseutvecklingen. Sök fakta om venuspassager från olika källor och använd er av det ni har tagit reda på, utan att för den skull skriva en faktatext.

SYFTE Att använda fantasin, formulera sig i skrift och låta ord och bild i någon mån samspela. Att öva sig i att söka och värdera fakta från olika källor.

BILDANALYS

Titta på Tillmans verk *Smokin' Joe* från 1995. Analysera i mindre grupper bilden utifrån denna modell:

Denotation i en bildanalys är en saklig beskrivning av ett verk.

- VAD SER VI I BILDEN?
(MÄNNISKOR, SAKER, MILJÖER, SKEENDE...)
- KOMPOSITION? INTRESSEPUNKT?
- FÄRGER, LJUS, BILDVINKEL?

Konnotation i en bildanalys är en tolkning av bilden:

- VAD TÄNKER OCH KÄNNER VI
NÄR VI SER BILDEN?
- VÄRDERINGAR?
(PRIVAT, GEMENSAMT, KULTURELLT...)
- VAD GÖR BILDEN INTRESSANT
/OINTRESSANT?

SYFTE Att analysera en samtida bilds uttryck, innehåll och funktion

Wolfgang Tillmans, *Smokin' Joe*, 1995

© Wolfgang Tillmans. Courtesy Galerie Buchholz, Cologne/Berlin

QUEER

Flera personer i Tillmans fotografier leker med könsidentitet och olika typer av normer. **Samtala** kring begreppet queer, och sök exempelvis upp artiklar på nätet som problematiserar detta begrepp.

Gör egna bilder som upphäver gränserna mellan manligt och kvinnligt. Arbeta exempelvis med fotografi, collage eller teckning.

SYFTE Att i dialog med andra uttrycka tankar, känslor och åsikter och reflektera över komplexa frågor och fördjupa sin förståelse för andra människor. Att arbeta med eget bildskapande utifrån vissa givna förutsättningar.

ABSTRAKTA BILDER

Om ni har tillgång till mörkrum i skolan, så **prova** att som Tillmans fotografera utan kamera. Använd fotopapper, fotovätskor och olika ljuskällor i mörkrummet och experimentera med mönster och effekter. Saknas mörkrum, så gör istället abstrakta fotografier med hjälp av kameran i mobiltelefonen. **Experimentera** med karamellfärg i vatten eller sök upp spännande strukturer runt omkring er att fotografera av. **Bearbeta** sedan bilderna digitalt, och **diskutera** skillnaderna mellan de obearbetade och manipulerade fotografierna.

SYFTE Att experimentera med olika fotografiska tekniker och att digitalt bearbeta bilder.

TIDSANDA

När Tillmans bilder publicerades på det sena 1980-talet och tidiga 1990-talet så talade man om att de förmedlade tidsandan. **Diskutera** vad tidsanda, zeitgeist på tyska, är för något. Vad är vår tids zeitgeist? Kan man egentligen säga något om sin tid när man är mitt upp i den?

Fundera över om det finns någon grupp i samhället som ni tycker skulle behöva synliggöras idag, på samma sätt som Tillmans synliggjorde homosexuella personer och klubbscenen på 1990-talet? Läs Jonas Gardells bok *Torka aldrig tårar utan handskar* från 2012 (hela eller utdrag) och diskutera era läsoplevelser tillsammans. Det är en bok som skildrar människor och företeelser som samhället blundade för i 1980-talets Sverige, och som Gardell nu vill synliggöra.

SYFTE Att i dialog med andra uttrycka tankar, känslor och åsikter och reflektera över komplexa frågor och fördjupa sin förståelse för andra människor. Att öva läsförmågan och förmågan att diskutera en skönlitterär text

KOPIOR OCH MANIPULATIONER

Tillmans första utställning 1988 bestod av bilder som han hade gjort med hjälp av den senaste modellen av laserkopiator. Allt sedan dess har han ofta återvänt till kopieringsmaskinen i sitt arbete.

När bilder kopieras, förstoras och förminskas händer det saker med ytan och motiven.

Experimentera med egna bilder, fotografier, teckningar eller tidningsutklipp och bearbeta dem med hjälp av en kopiator. **Gör** sedan en liten presentation av 4–5 olika bilder (bearbetade och obearbetade) och **fundera** över hur hängningen och presentationen påverkar bilderna. **Diskutera** vilken betydelse det har om ett verk presenteras i en tjusig ram istället för fäst på väggen med synlig tejp.

SYFTE Att skapa och återanvända egna och andras bilder och att presentera resultaten i en liten installation. Att öva förmågan att kritiskt betrakta en visuell presentation.

KÄLLOR

<http://www.modernamuseet.se/sv/Stockholm/Utstallningar/2012/Wolfgang-Tillmans/>

Tom Holert, "Det oförutsedda. Om produktionen av det nya och andra rörelser i Wolfgang Tillmans verk." Katalogtext till utställningen, finns att ladda ner från Moderna Museets hemsida.

Samtal mellan Wolfgang Tillmans och Bob Nickas, publicerat i *Interview*, september 2011. Finns att ladda ner på www.tillmans.co.uk.

"Photographer Wolfgang Tillmans's Best Shot", *The Guardian*, 18/9 2011

Wikipedia (engelska)

